

докторант Даниела Георгиева

Даниела Георгиева е редовен докторант към Международно висше бизнес училище – Ботевград. Своята образователна квалификация придобива в Международно висше бизнес училище – Ботевград, като през 2009 година се дипломира, получавайки висше образование, степен бакалавър в специалност счетоводство и контрол. През 2011 година, като възпитаник на същият университет, успешно завършва образователно-квалификационна степен магистър в специалност бизнес финанси. Научните ѝ интереси и професионална реализация са в сферата на счетоводството и финансите. Обект на изучаване от докторантката е счетоводното отчитане дейността на фондации, извършващи научноизследователска и развойна дейност. По-конкретно докторантката се интересува от организацията и отчитането на допустимите разходи по иновационни проекти, финансирани със средства от европейски и национални фондове и програми. В процеса на своята изследователска и научна дейност активно участва в международни и национални научни конференции, форуми и семинари. Даниела Георгиева е и автор на няколко публикации, в това число една студия и девет доклада на български и английски език.

Даниела Георгиева

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ НА ФОНДАЦИИТЕ В БЪЛГАРИЯ

I. Увод

По същество „уникалността“, базирана на компетенции и нови идеи, е главният фактор за икономически растеж и критерий за конкурентоспособност в макро- и микроикономически план. Реализацията на новите знания и умения чрез превъплъщението им в нови продукти и услуги изцяло променя основите на бизнеса и обществото, като създава нова система за генериране на добавена стойност. Основна предпоставка за създаване на нови продукти и услуги е необходимостта от предлагане на иновативно техническо решение, което в максимална степен да е съобразено с потребителските желания и очаквания. В този смисъл развитието на гражданското общество и постоянният процес на търсене на нови методи и подходи за разрешаване на проблеми от социален характер са основополагащи фактори за постигане на иновационен прогрес. Подкрепата и стимулирането на общественото, духовното, научното, икономическото и политическото развитие са приоритетни цели на организациите с нестопанска цел. Същевременно, към основните задачи на неправителствените организации все по-често се включват дейности по създаване и внедряване на научноизследователски и новаторски решения. В този смисъл организациите с нестопанска цел имат важна роля за развитието на научната мисъл и иновационния капацитет на държавите по света. В допълнение неправителствените организации

са активни стопански субекти в процеса на изграждане, реализиране и разпространение на резултатите от научноизследователската и развойна дейност (НИРД) на учени, изследователи и предприемачи.

В правната и счетоводна теория и практика съществува голямо многообразие от неправителствени организации¹. Техните сфери на дейност, приоритетни цели и форма на юридическа самостоятелност определят специфичните аспекти при осъществяване и счетоводно отчитане на научноизследователски проекти. Във връзка с това основен обект на изследване в настоящата разработка са възможните източници за финансиране на научноизследователските проекти, осъществявани от фондациите в България. Подобно ограничение се налага от факта, че фондациите се разграничават от останалите неправителствени организации основно на база предмет на извършвана дейност, правен режим и счетоводна отчетност.

II. Характеристика и специфични особености на фондациите

В ретроспективен план фондациите са сред най-старите институции със социален характер. Въпреки това едва през 1980 г.-1990 г. започва процес на разширяване и утвърждаване на тяхната роля и значение както на национално ниво в отделните държави, така и в международен план. Като резултат в този период в САЩ съществуват над 60 000 фондации с активи за 476,0 милиарда долара. Броят им в Канада е 1700, с активи на стойност 11,000 милиарда канадски долара. През периода 1980 г.-1990 г. създадените на територията на Европа фондации са близо 100 000.²

По своя правен характер фондациите са неправителствени организации с идеална цел. Те притежават собствени средства и автономно управление. Основните им приоритети са насочени към изпълнение на образователни, социални, благотворителни, религиозни или други дейности с обществен характер. Те нямат корпоративно устройство и не разпределят печалба. Фондациите се учредяват доброволно от гражданскоправни субекти, които не са негови членове. Учредяването на фондация, независимо дали тя ще бъде определена за извършване на дейност в обществена или в частна полза, може да бъде извършено дори и само от един учредител – физическо или юридическо лице. За фондации, които първоначално са се самоопределили в частна полза, не са предвидени законови ограничения в последствие те да не могат да се преобразуват в юридически лица, осъществяващи общественополезна дейност. Важно е да се посочи, че съществува законова забрана учредено юридическо лице за осъществяване на дейност в обществена полза да се преобразува в юридическо лице за осъществяване на дейност в частна полза.³ Законодателят е въвел изискването фондациите, регистрирани за осъществяване на дейност в обществена полза, да подлежат и на задължително вписване в централния

¹ По-подробно виж: Закон за юридическите лица с нестопанска цел, Обн. ДВ. бр.81 от 2000 г., посл. изм. ДВ, бр. 42 от 2009 г., чл.1, ал. 2; СС 9 „Представяне на финансовите отчети на предприятия с нестопанска дейност”, Обн. ДВ. бр.30 от 2005 г., посл. изм. и допъл. ДВ. бр.86 от 2007 г., чл.2; Пожаревска, Р., Организациите с нестопанска цел в процеса на присъединяване към европейската общност, Научни трудове, Т.1, УНСС, С., 2005, с. 240; Златарева, М., Юридически лица с нестопанска цел, Сиела С., 2002, с.76-80.

² Anheier, H., Nonprofit organizations, theory, management, policy, Routledge Taylor and Francis group, London, 2005, p. 302.

³ ЗЮЛНЦ, Обн. ДВ, Бр. 81 от 2000 г, посл. изм. ДВ, бр. 42 от 2009 г., чл. 42.

регистър, създаден за тези лица при Министерството на правосъдието.⁴ По данни на НСИ общият брой на регистрираните фондации до юли 2014 г. е 5644. Към 01 юли 2014 г. в Централния регистър на юридическите лица с нестопанска цел за общественополезна дейност към министерството на правосъдието има регистрирани 1598 фондации. В този смисъл регистрираните фондации за общественополезна дейност са приблизително 28% от общият брой на фондации в България. За 2012 г. в НСИ са представили отчетите си общо 1150 бр. фондации.

Фондациите са създават на база дарено имущество, като не съществуват законодателни изисквания за минимални или максимални граници за количеството или вида му. Предоставеното безвъзмездно имущество се изразходва с определено предназначение, в съответствие с целите на фондацията. Законът за юридическите лица с нестопанска цел регламентира дейността на фондацииите в обществена и в частна полза.⁵ По същество извършваните от тях дейности имат нестопански характер и са насочени към изпълнението на идеалните цели на фондацията. Като допълваща, спомагателна дейност, законът предвижда правото на извършване на стопанска дейност, която е пряко свързана с основната – нестопанска такава. В юридическата литература се застъпва виждането, че допълнителната дейност, осъществявана от фондацииите, следва да е свързана не с предмета на основната дейност, а с поставената от организацията цел.⁶ Докато в икономическата литература се застъпва тезата, че под стопанска дейност се разбира извършването на сделки с търговски характер.^{7, 8} Като задължително условие се посочва изискването приходите от стопанската дейност да се използват за извършване на определените в устава или учредителният акт цели.⁹

III. Източници на финансиране на научноизследователски проекти във фондацииите

Осъществяването на даден научноизследователски проект се предопределя от финансовата осигуреност, която иновиращата организация може да подсури за всяка фаза на иновационния процес. В този аспект финансирането може да се разглежда от една страна като главен фактор, който определя успеха на дадена иновация, а от друга – и като основополагащ елемент за иновационната активност на ниво отделно предприятие. От значение за коректното планиране и разпределение на ресурсите по видове дейности и фази на иновацията е изборът от фондацията източник на финансиране.

Сред основните източници на финансиране на научноизследователските дейности и иновационни проекти на предприятията могат да се посочат: собствени средства (вътрешни източници), банкови кредити и лизинг, рисков капитал, „бизнес

⁴ ЗЮЛНЦ, Обн. ДВ, Бр. 81 от 2000 г, посл. изм. ДВ, бр. 42 от 2009 г., чл. 45, ал.1.

⁵ ЗЮЛНЦ, Обн. ДВ, бр.81 от 2000 г, посл. изм. и допъл. ДВ, бр. 42 от 2009 г., чл. 2, ал.1.

⁶ По-подробно виж: Токушев, В., Някои проблеми в новата правна уредба на юридическите лица с нестопанска цел, сп. Търговско право, кн. 3/2001 г., с. 7.

⁷ Пожаревска Р., Отчитане на дейността на предприятията с нестопанска цел, Форком, С., 2008, с.9; и Проданов, В., Кр. Богоев, Д. Радонов., Счетоводство на юридически лица с нестопанска цел, Сиела, С., 2011, с.13.

⁸ Като сделки с търговски характер се определят законово регламентирани сделки в чл.1, ал.1 на Търговския закон, обн. ДВ. Бр.48 от 1991, посл.изм. ДВ. Бр. 20 от 2013.

⁹ Закона за юридическите лица с нестопанска цел, Обн. ДВ. бр.81 от 2000 г., ...посл. изм. ДВ, бр. 42 от 2009 г., чл. 3, ал.3.

ангели”, преки чуждестранни инвестиции (външни източници), финансиране от специализирани национални фондове, финансиране от европейски фондове и програми. В тази връзка без претенции за изчерпателност ще бъде разгледано тяхното влияние, в качеството им на финансови инструменти за подпомагане на научноизследователските проекти на фондациите в България.

3.1. Собствени средства

Собствените средства на дадена иновираща организация представляват част от печалбата ѝ, отделените резерви и собствени средства на управленският персонал, които се инвестират в реализиране на иновационният процес. Собствените средства като вътрешен източник за финансиране на научноизследователските дейности на предприятията имат проявление в дългосрочен план, което от своя страна е обвързано с по-ниска степен на риск и по-висока степен на неограниченост в сравнение с външните източници на финансиране. Подобна форма на вътрешно финансиране обаче е в пряка зависимост от размера и вида на организацията, размера на постигнатият положителен финансов резултат, както и от фазата на иновационният процес, за който финансирането е предназначено. На база предходнопосочените специфичните черти и характеристики на фондациите следва да се отбележи, че собствените им средства са предимно резултат от извършваната от фондацията стопанска дейност или от сделки по покупко-продажба на активи, които имат инцидентен характер. Положителният финансов резултат, който е постигнат от стопанската дейност на организациите с нестопанска цел обаче е недостатъчен за финансиране на научноизследователската им и развойна дейност. За подобно твърдение свидетелства и факта, че приходите от дарения, получени в организациите с нестопанска цел са повече от постигнатият положителен финансов резултат, формиран от стопанската им дейност (виж Фигура 1). В случаите, когато фондацията е бенефициент по научноизследователски или иновационен проект, то основната част от собствените ѝ средства се използват за покриване на размера на съфинансирането¹⁰ за съответната оперативна или рамкова програма. В този смисъл собствените средства са ограничен ресурс за фондациите и като цяло не могат да се използват за финансиране на всички фази на иновацията. Ранните етапи на иновационният процес, предимно свързани с формулиране и оценка на иновативната идея, се характеризират с висок риск на възвръщаемост на инвестицията, но и с малък размер на необходимите средства и ресурси. На етапа на създаване на прототип и осъществяване на лабораторни и пазарни тестове с него размерът на необходимите инвестиции значително нараства. Въпреки, че рискът за вложените инвестиции е най-нисък на етапа по подготовка и въвеждане в експлоатация на новият продукт или процес, през този етап размерът на необходимите средства за финансирането му е и най-голям. Следователно собствените средства, в качеството им на вътрешен източник на финансиране на иновационната дейност на фондациите са подходяща инвестиционна форма за ранните фази от иновационният процес.

При проекти с иновационен характер, които са финансирани със собствени средства на фондацията разходните пера за НИРД са обект на анализ и контрол от

¹⁰ Рамковите програми на ЕС покриват между 50 и 75 % от общия бюджет, необходим за изпълнение на даден проект. Останалата част от финансирането се предоставя чрез национално финансиране или на база собствени средства. По-подробно виж: Ръководство за изпълнение на проектите по финансовия механизъм на европейското икономическо пространство, министерство на финансите на Р.България, с.22-23.

управленският персонал, като държавните органи следят само за законосъобразността на извършените разходи и тяхното коректно счетоводно отчитане. Ненамерсатата на държавата в процеса на планиране на разходите за НИРД дава възможност на управленския персонал да взема самостоятелни решения относно вида на разходите и дейността, към която да бъдат отнесени. За фондации, които нямат опит в областта това може да окаже неблагоприятен ефект в посока намаляване и дори ограничаване на разходите за НИРД с цел намаляване на общият бюджет за иновационната дейност. В допълнение, слабата информираност относно същността и законовите критерии за признаване разходите за НИРД може да доведе до некоректно счетоводно отчитане на разходните пера. В резултат иновационната организация би разполагала с неверни и неточни данни в процеса на планиране разходите за НИРД, което би довело до неподходящи управленски решения, влошаване на състоянието на фондацията и дори законодателни санкции.

3.2. Дарения

Специфичен случай на финансиране на научните изследвания във фондацииите са даренията. По същество фондацииите осъществяват своите приоритетни цели и задачи основно на база дарено имущество и средства. В този смисъл даренията може да се анализират и като инструмент за подпомагане на научноизследователската и развойна дейност на фондацииите. В международен план по данни от световния дарителски индекс¹¹ за 2012 г. България е класирана на 137-мо място от общо 160 изследвани страни¹², а през 2013 г. тя е на 118-мо място (от общо 135 страни¹³). Тези данни са показателни за това, че в световен аспект дарителската активност на страната ни е слабо развита. В национален план обаче през 2012 г. общата благотворителна активност на България е 15%.¹⁴, докато през 2013 г., стойността на показателя нараства на 19%. В този смисъл е отчетено и пет процентно увеличение на хората, които даряват средства за благотворителни клаузи. Положителна тенденция в посока увеличение на общата стойност на дарените ресурси (дарения под условие и дарения без условие¹⁵) съществува и в организациите с нестопанска цел (виж Фигура 1).

Въпреки отчетеното увеличение по-голямата част от получените дарения са под условие (виж Фигура 2), което означава, че ако те не са предоставени за целите на НИРД, не могат да бъдат използвани от фондацииите за извършването на научноизследователски и иновационни дейности. В допълнение на предходното полученото във фондацията безвъзмездно имущество е резултат от волята и желанието на дарителя, в следствие на което неговото времево и количествено проявление не мо-

¹¹ Световният дарителски индекс на КАФ (Фондация “Помощ за благотворителността“, Великобритания) използва данни за дарителското поведение на хората в над сто държави по света, като покрива информация за близо 95% от населението на земята. Индексът измерва три аспекта на дарителството – даряване на пари, доброволчески труд и оказването на помощ на непознат.

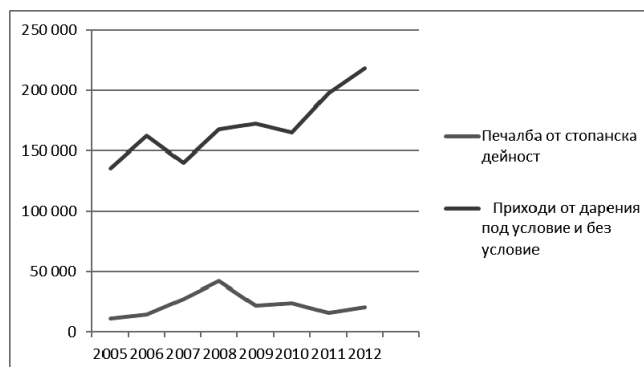
¹² World giving index 2012, A global view of giving trends, charities aid foundation, Великобритания, 2012, p.57

¹³ World giving index 2013, A global view of giving trends, charities aid foundation, Великобритания, 2013, p.26

¹⁴ World giving index 2012, A global view of giving trends, charities aid foundation, Великобритания, 2012, p.57

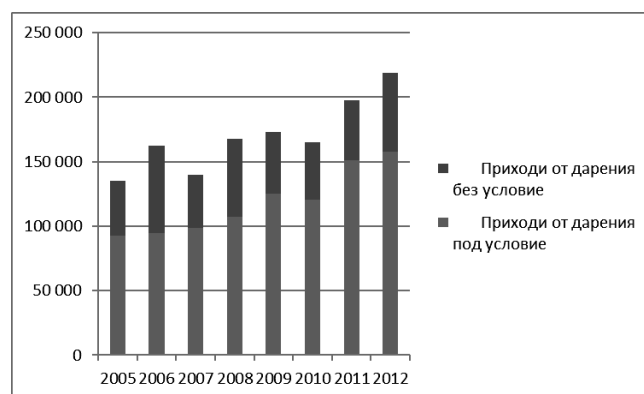
¹⁵ По-подробно относно характера и класификацията на дарените в организациите с нестопанска цел имущества, активи и средства виж стр. 150-152 на настоящата разработка

же да бъде коректно прогнозирано от мениджърския персонал на фондацията. В тази връзка невъзможността за ясно планиране на постъпленията от дарения е и предпоставка за некоректно определяне на разходните пера за НИРД и неточно планиране на иновационните дейности и процеси. В следствие на изложеното може да се направи извод, че даренията са подходящ инструмент за финансиране на научноизследователската и развойна дейност на фондациите, в случаите когато постъпленията на безвъзмездни ресурси от дарители имат редовен характер и са в количество, което е достатъчно за изпълнение на необходимите иновационни дейности и процеси.

Източник: НСИ, 2014.

Фигура 1. Сума на дарените средства под условие и без условие спрямо печалбата¹⁶ от стопанска дейност в организациите с нестопанска цел за периода 2005 г.–2012 г., хил. лв.

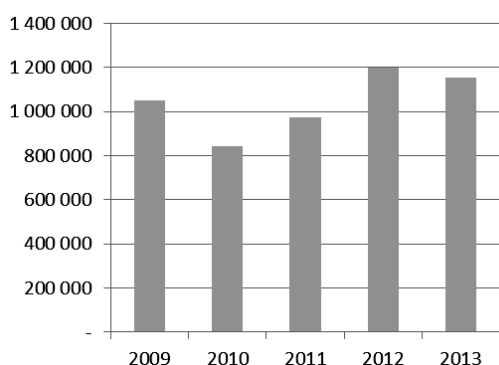
Източник: НСИ, 2014.

Фигура 2. Отношение на приходите от дарения под условие спрямо приходите от дарения без условие в организациите с нестопанска цел за периода 2005 г.–2012 г., хил. лв.

¹⁶ В отчетета за приходите и разходите от стопанска дейност на предприятия с нестопанска цел, в раздел А, група II и III се използва термина „печалба“.

3.3. Банкови кредити

Банковите кредити като вид външен източник на финансиране не водят до промяна в капитала на организацията. При тях средствата се получават за определен срок при предварително уговорени лихвени проценти и начини на покриване на заемните средства в зависимост от възможностите и потребностите на организацията. При тяхното използване обаче не съществуват ограничения по повод предварителното и текущо планиране и отчитане на разходите за НИРД. Банката е органът, който осъществява контрол относно възвръщаемостта на предоставения кредит съобразно изискванията на подписания от страните договор за заем. В този смисъл фондациите използват отпуснатите им средства по начин и в срок, изцяло зависещ от управленския персонал. Тоест, успехът на иновацията и коректното планиране на разходите за НИРД са подчинени на знанията и компетенциите на мениджърите, предприемача, служителите във фондацията и счетоводния персонал. На тази база може да се направи изводът, че финансирането на иновационните дейности на база банков кредит е подходящ инструмент за фондации, които имат опит, знания и умения в областта на научните изследвания и внедряването на иновации

Източник: БНБ, 2014.

Фигура 3. Размер на отпуснатите от търговски банки кредити на нефинансови организации за професионални дейности и научни изследвания, 2009–2013 г., хил. лв.

дядл от общият иновационен финансов пакет на фондациите в България. Според специалисти в областта „причина за това са ограниченията при финансиране на проекти с висок финансов и пазарен риск¹⁷”.

В този смисъл слабото кредитиране на иновационни и научноизследователски проекти от страна на финансовите организации е свързано с:

1. Невъзможността организациите да представят исканото обезпечение по заема;
2. Съществуването на сложни бюрократични процедури по отпускане на финансирането, което води до забавяне на времето на получаване на средствата;
3. Трудности при изготвяне на изискваната документация за получаване на заема;
4. Необходимостта организацията да притежава определен собствен капитал

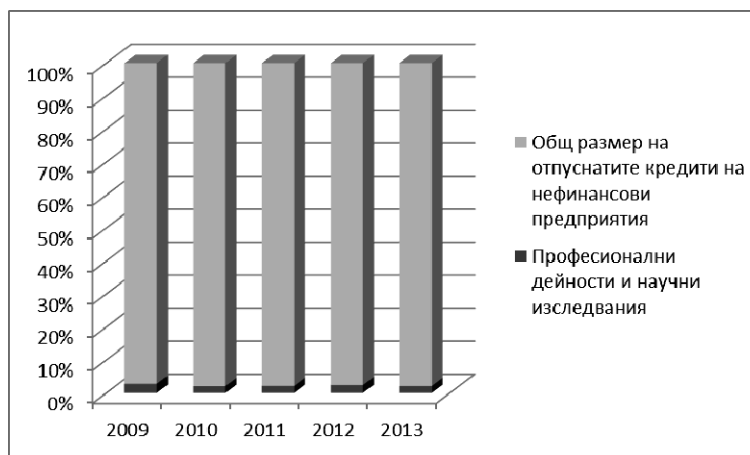
В България за периода 2009 г.–2013 г. размерът на отпуснатите кредити за реализация на научни изследвания е най-висок през 2012 г. и 2013 г. (виж. Фигура 3). Подобна положителна тенденция на увеличение на размера на отпуснатите заемни средства през последните години е недостатъчна в контекста на общото количество реализирани кредити. В тази връзка кредитните средства, отпуснати от банковите институции на българските нефинансови организации за осъществяване на научни изследвания и иновационни дейности, е около 2% от общата сума на отпуснатите заеми (виж Фигура 4). В следствие може да се направи изводът, че банковите кредити заемат малък

¹⁷ Георгиева, Т., Планиране на иновациите, Абагар, С., 2006, с.237-238.

и търговски оборот, за да получи одобрение по кредита;

5. Липса на доверие между организацията и финансиращата институция, обусловено от факта, че иновационните проекти са високо рискови;

6. Вероятност от промяна в размера на лихвата или банковите такси след подписване на договора;

Източник: БНБ, 2014.

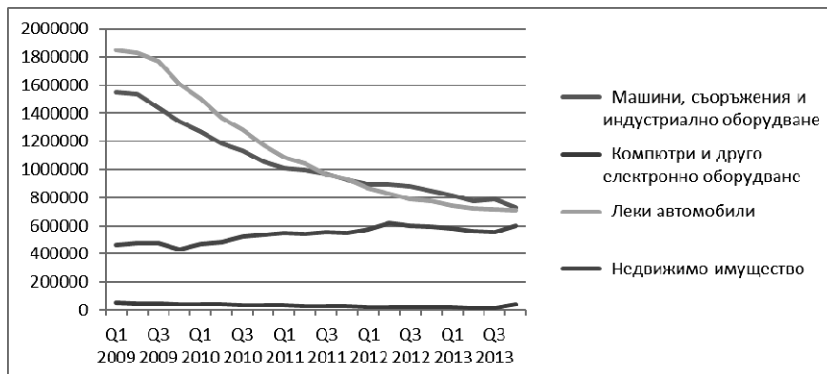
Фигура 4. Размер на отпуснатите кредити за професионални и научни изследвания спрямо общия размер на отпуснатите кредити от банките, 2009–2013 г., %

3.4. Лизинг

Финансиране на иновационната дейност чрез лизинг е алтернативна форма на банковото финансиране. Под понятието лизингов договор се разбира споразумение по силата, на което една страна (лизингодател) предоставя права за ползване на актив на друга страна (лизингополучател) за определен срок срещу определено възнаграждение.¹⁸ Вземанията по лизингови договори бележат спад за периода 2009–2013 г. (виж Фигура 5). За разглеждания период с относително най-голям дял са лизинговите договори, сключени по отношение на машини, съоръжения, оборудване и компютърна техника. Най-нисък е дялът на лизинговите договори, чиито бенефициент са нефинансовите предприятия. От изведените данни може да се направи заключението, че за 2011–2013 г. в България лизингът е слабо развита форма на финансиране иновационната дейност на фондациите. Използването на лизинга като форма на финансиране на НИРД основно има отражение за счетоводното отчитане на лизинговият договор като такъв. Следователно, за целите на планирането лизинговият договор оказва влияние върху разходните пера с частта от възнаграждението, подлежащо на изплащане на лизингодателя. Останалата част от необходимите за финансиране разходи се определят в срокове и по начини, които са изцяло зависими от мениджърските решения на управленския персонал. В този смисъл държавният орган контролира законосъобразността и коректното изпълнение на договора за ли-

¹⁸ Башева, С., Е. Миланова, Б. Йонкова, Д. Петрова, Р. Пожаревска, Основи на счетоводството, трето преработено и допълнено издание, Издателски комплекс УНСС, С., 2013, с.518-520.

зинг. Подходящото планиране и разпределение на разходите за НИРД зависят изцяло от опита на фондацията, както и от предприемаческите решения.

Източник: БНБ, 2014.

Фигура 5. Вземания по договори за финансов лизинг, 2009–2013 г., хил. лв.¹⁹

3.5. Рисков капитал

Поради специфичният характер на фондациите, в качеството им на организации, които не разпределят печалба между учредителите си, те не предлагат дялово участие от капитала си и следователно не емитират и не пласират ценни книжа на фондовите борси. В този смисъл рисковият капитал и бизнес ангелите не следва да се разглеждат като възможни инструменти за финансиране на иновационната дейност на фондациите. В хода на реализиране на иновационен проект обаче фондациите могат да изпълняват дейности съвместно с други иновирани организации, които да използват рисков капитал или бизнес ангел като инвестиционен ресурс. В тази връзка могат да възникнат противоречия между рисковият инвеститор или бизнес ангелът и фондацията. Подобни противоречия могат да се открият по повод разлики във вижданията относно планирането на иновационния процес и целевото разходване на средствата, както и по повод нежелание от страна на рисковият инвеститор или бизнес ангелът да делегира права и задължения на фондацията. Поради тази причина е подходящо и полезно да се разгледа същността и проявлението на рисковият капитал и бизнес ангелите, като външни източници на финансиране на научноизследователски проекти на предприятията в България.

Финансирането на иновационните дейности чрез рисков капитал (venture capital) се осъществява от рискови фондове на база закупуване на акции на иновирани организация. По същество, рисковият капитал представлява инвестиция от

¹⁹ В данните са включени вземания по лизингови договори на организации от нефинансовия сектор; Селско, ловно, горско и рибно стопанство; Добивна промишленост; Преработваща промишленост; Снабдяване с електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода; Строителство; Търговия, ремонт и техническо обслужване на автомобили и мотоциклети, на лични вещи и стоки за домакинството; Хотели и ресторанти; Транспорт, складиране и съобщения; Операции с недвижимо и движимо имущество, наемодателна дейност и бизнесуслуги; Образование; Хуманно здравеопазване и социални дейности; Държавно управление; Парично-финансови институции; Домакинства и НТООД; Други дейности, обслужващи обществото и личността.

т. нар. рискови инвеститори в новосъздадени предприятия с висок потенциал на растеж, чиито акции не са регистрирани на фондовата борса.²⁰ Рисковият инвеститор получава място в съвета на директорите на иновиращата организация, като по този начин споделя риска по иновационния проект. Източници на финансови ресурси в рисковите фондове са финансово обезпечени лица, застрахователни компании, пенсионни фондове, чуждестранни инвеститори, фондации. Средствата могат да бъдат използвани за осъществяване на отделни етапи от иновационния процес или на иновационния проект като цяло. В тази връзка съществуват няколко основни форми на рисков капитал – „Посадъчен” капитал, капитал за започване на дейност и капитал за развитие.²¹

По данни на Европейската асоциация за рисков капитал (European private equity and venture capital association) се отчита подобряване на цялостната инвестиционна активност на България през 2012 г.²² Размерът на инвестираните средства за същият период е 84 милиона евро, което е с 77 милиона евро повече от предходната 2011 г. От реализираните инвестиционни ресурси за 2012 г. обаче близо 85 хиляди евро са предназначени за рисков капитал, докато през 2011 г. тази стойност е приблизително 424 хиляди евро. Рисковият капитал като форма на финансиране на иновационните дейности в българските организации остава недостатъчно използван (виж Фигура 6), макар че през последните години печели популярност (Виж Каре 1).

Каре 1: Добри практики на фондовете за рисков капитал в България

Към момента в България действат няколко основни фонда за рисков капитал. По-известни от тях са Global Finance²³, Black sea Trade and development bank (BSTDB²⁴), Фондация Америка за България²⁵, Trans-Balkan Fund²⁶, Адванс Източна Европа²⁷, Eleven²⁸, LAUNCHub²⁹, NEVEQ³⁰ и други.

Като подходящ пример за успешната дейност на фондовете за рисков капитал може да се посочи създадената през 2007 г. българска компания Vayant Travel Technologies. По същество компанията насочва своите приоритетни цели и задачи към създаване на иновативен високотехнологичен продукт, подпомагащ потребителите му да намерят възможно най-подходящите за тях самолетни билети за опреде-

²⁰ Venture capital and innovation, Organisation for economic co-operation and development, OCDE /CD (96)168, Paris, 1996, p.5.

²¹ За повече информация виж: Авторски колектив, Иновациите политика и практика, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2004, с.239-265.

²² Central and Eastern Europe statistics 2012, EVCA, an EVCA special paper edited by the EVCA Central and Eastern Europe task force, 2013, p.11.

²³ По-подробно виж: <<http://www.globalfinance.bg/company.php>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

²⁴ По-подробно виж:<<http://www.bstdb.org>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

²⁵ Фондация „Америка за България“ е приемник на Българо-американският инвестиционен фонд, който в настоящият момент е с намаляващи функции и в процес на прехвърляне на активите си към фондацията. По-подробно виж:<<http://www.americaforbulgaria.org>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

²⁶ По-подробно виж:< <http://www.seaf.com>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

²⁷ По-подробно виж: <<http://www.karollcapital.bg/fondove-na-karol/advans-iztochna-evropa/osnovni-fakti/>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

²⁸ По-подробно виж:< <http://eleven.bg/bulgarian/>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

²⁹ По-подробно виж: <<http://launchub.com/>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

³⁰ По-подробно виж: <<http://neveq.com/home.html>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

лена дестинация. Чрез използване на математически алгоритъм се предоставя актуална информация на клиентите, с помощта на която те сами да изберат конкретен полет. В допълнение разработеният продукт предоставя данни и на авиокомпаниите и туристическите агенции с помощта на които те да изберат какви опции да предложат на клиентите си. Първоначално Vayant Travel Technologies е финансирана от българския фонд за рисков капитал Neveq, а в следствие и от швейцарският инвестиционен фонд Cape Capital. Благодарение на финансовата подкрепа от двата фонда българската компания постепенно се развива като през юли 2014 г. най-голямата германска авиокомпания Deutsche Lufthansa AG закупува миноритарен дял от капитала на Vayant Travel Technologies.³¹

Съществен принос за популяризиране на рисковият капитал като форма за подпомагане дейността на нововъзникнали и иновативни предприятия имат и фондовете – Eleven и LAUNCHub. Общият капитал на двата фонда възлиза в размер на 21 млн. евро, а сумата на инвестираният капитал е 5 млн. евро. Допълнително са привлечени близо 3 млн. евро. В резултат на дейността на фондовете за последните две години от създаването им през 2012 г. са финансирани близо 100 стартиращи компании от България и региона. и са създадени над 200 нови работни места.³²

Добрите практики на фондовете за рисков капитал, както и създаването на нови такива, оказват положително въздействие не само на ниво отделно предприятие, но и създават благоприятна среда за привличане на чуждестранни инвестиции в България. В тази връзка през 2013 г. започна дейност нов фонд за рисков капитал – NEVEQ II. Капитала на фонда е в размер на 30 млн. евро, с който се инвестират както проектно предложения на новосъздадени компании, така и на компании, които са в по-късен етап от развитието си.³³ Друг фонд, който се очаква да започне дейност през 2014 г. е мецанин фонд по евроинициативата JEREMIE³⁴. Капиталът на фонда е 60 млн. евро, като финансирането по даден проект е в размер между 2 млн. и 5 млн. евро. Инвестицията е насочена към разширяване на бизнеса, покупка, изграждане и реструктуриране на предприятията.³⁵

Планирането и разпределението на разходите за НИРД, които подлежат на финансиране чрез рисков капитал, могат да зависят както от мениджърският персонал на иновиращото предприятие, така и от външния партньор. В тази връзка е възможна съпротива от страна на предприемача да делегира част от контрола върху

³¹ По-подробно виж: <http://www.capital.bg/biznes/predpriemach/2014/07/18/2346344_na_krilete_na_lufthansa/>, последно посещение на 24.08.2014 г.

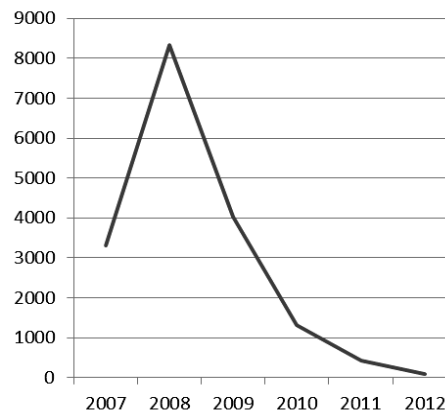
³² По-подробно виж: <http://www.capital.bg/biznes/finansi/2014/04/02/2274066_parite_po_jeremie_zaemite_sa_na_privurshvane_no_idvat/>, последно посещение на 24.08.2014 г., и <http://www.capital.bg/biznes/predpriemach/2014/01/06/2214824_launchub_investira_v_devet_novi_kompanii/>, последно посещение на 24.08.2014 г.

³³ По-подробно виж: <http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2013/07/29/2112756_investiraneto_moje_da_zapochne_seg/>, последно посещение на 24.08.2014 г.

³⁴ JEREMIE представлява инициатива на Европейската комисия, която е разработена съвместно с Европейския инвестиционен фонд. Чрез използването на инструменти за финансов инженеринг JEREMIE цели подобряването на достъпа на малките и средни предприятия до финансови ресурси посредством действия по линия на структурните фондове.

³⁵ По-подробно виж: <http://www.capital.bg/biznes/kompanii/2014/07/10/2341185_kabinetut_odobri_mecanin_fonda_po_jeremie/>, последно посещение на 24.08.2014 г. и <<http://jeremie.bg/bg/mezz-fund/>>, последно посещение на 24.08.2014 г.

иновационния процес на външния партньор. За България липсата на квалифициран управленски персонал, който да осъществи необходимите действия по подготовка и синтезиране на информационния поток, както и по проучване на постъпили предложения от потенциални инвеститори е фактор, оказващи неблагоприятно развитие върху утвърждаването на рисковия капитал като форма на финансиране на иновационния процес. Допълнителни негативни ефекти оказват липсата на достатъчно развит финансов пазар в страната ни, загубата на част от собствеността на иновиращата организация, както и възможността рисковият инвеститор да наложи вето при съществуващо противоречие между него и организацията.³⁶

Източник: <http://ec.europa.eu>, 2014.

Фигура 6. Размер на инвестираните средства в рисков капитал в България, 2007–2012 г., хил. евро

3.6. Бизнес ангели

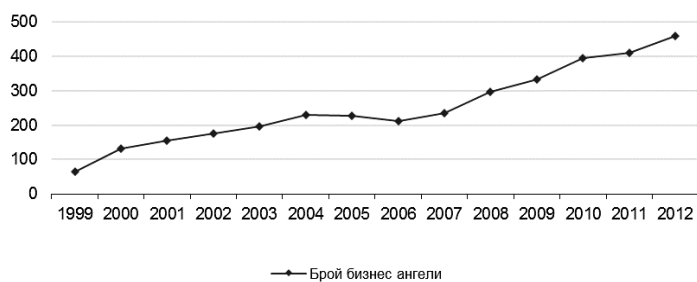
Бизнес ангелите³⁷ представляват предприемачески фирми от частен характер или физически лица, които осигуряват предстартов и/или стартов капитал, консултации, експертизи или контакти срещу дялово участие в иновиращата организация. По този начин иновиращата организация получава не само ресурсно осигуряване, но и възможността да се възползва от опита, контактите и менторските напътствия на бизнес ангела. Поради тази причина се смята, че използването на бизнес ангели е подходящо за ранните етапи от изграждане на дадена организация.³⁸

Броят на бизнес ангелите, съществуващи през 2012 г. в Европа, е седем пъти повече в сравнение с отчетеният им брой през 1999 г. (виж Фигура 7). Подобна положителна тенденция подкрепя значимостта на бизнес ангелите като инструмент за финансиране на иновациите. Въпреки това, тяхното проявление на територията на страната ни е сравнително слабо и в следствие, рядко използвано при финансиране на НИРД в отделните организации. Основна причина за това е фактът, че инвеститорът получава дял от собствеността на иновиращата организация, като по този начин съществува вероятност той да се опита да осъществи пряк контрол върху иновационния процес. Планирането на разходните пера за НИРД при използване на този източник за финансиране зависи в голяма степен от бизнес ангела. В случай на слаба комуникация или липса на умения и компетенции от страна на иновиращата организация и бизнес ангела е възможно да бъдат взети неподходящи решения по повод разпределението и контрола на разходите за НИРД.

³⁶ За повече информация виж: Авторски колектив, Иновациите Европейски, национални и регионални политики, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2008, с.451.

³⁷ В Българското законодателство терминът бизнес ангел е въведен през 2006 в Закона за малките и средните предприятия.

³⁸ Авторски колектив, Иновациите Европейски, национални и регионални политики, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2008, с.607.

Източник: <http://ec.europa.eu>, 2014.

Фигура 7. Бизнес ангели в Европа, 1999–2012 г., бр.

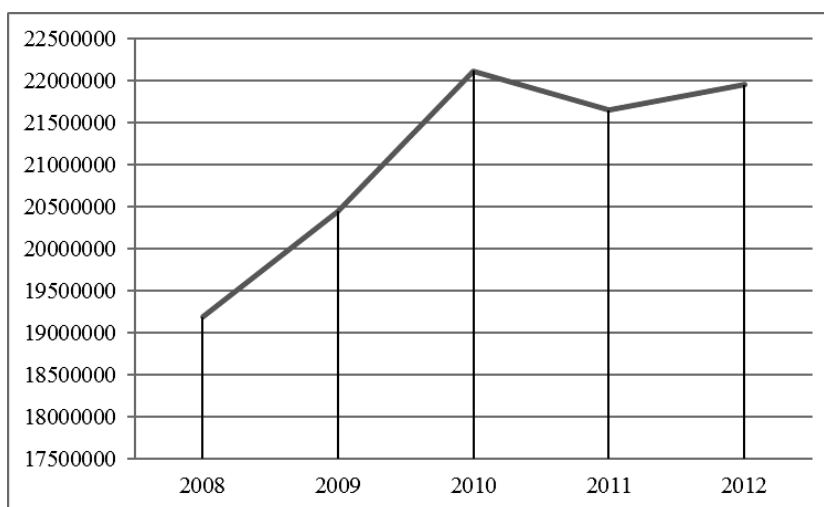
В резултат от направеният анализ може да се посочи, че при изведените по-горе форми на финансиране на научноизследователската и развойна дейност в дадена фондация планирането на разходните пера изцяло зависи от вида на научното изследване, очакваното финансиране и изменението на икономическата среда. Възможно е в договора за финансиране за НИРД или в договора за дарение да бъдат предварително посочени разходни ограничения, с които фондацията следва да се съобрази, но те нямат универсален характер и важат само за целите на научното изследване, което подлежи на финансиране. Следователно, самият процес на планиране на разходите за НИРД по дейности и времетраене не подлежи на текущо регулиране и последващ пряк контрол от страна на държавата или ЕС. Държавният орган контролира само законосъобразността и коректната счетоводна отчетност на разходните пера, докато процесът на планиране на разходите за НИРД зависи изцяло от решенията на управленския персонал на фондацията, предприемача и научния екип, както и от знанията и компетенциите на счетоводния персонал. Финансиращият субект може също да окаже влияние върху планирането на разходите за НИРД, като повлияе върху вида на избраните иновационни дейности и процеси, количеството на необходимите ресурси, сроковете за изпълнение на отделните фази на иновационния процес, избрания научен екип и т. н. В този смисъл разглежданите източници на финансиране на НИРД са подходящи предимно за фондации, които имат опит в областта на иновациите.

Поради ниската иновационна активност на българските предприятия като цяло може да се направи заключението, че броят на организациите, които имат опит и компетенции в областта на НИРД е сравнително малък. В тази връзка се очертава тенденция българските предприятия, включително и фондациите да избират други форми на финансиране, чрез които се позволява на иновиращото предприятие да има достъп до разнообразни ресурси и компетенции, както и по-големи възможности за трансфер на добри практики и съвместно сътрудничество с различни институции и организации. Подобни форми на финансиране са например преките чуждестранни инвестиции, държавните помощи, както и средствата, отпуснати по европейски фондове и програми.

3.7. Преки чуждестранни инвестиции

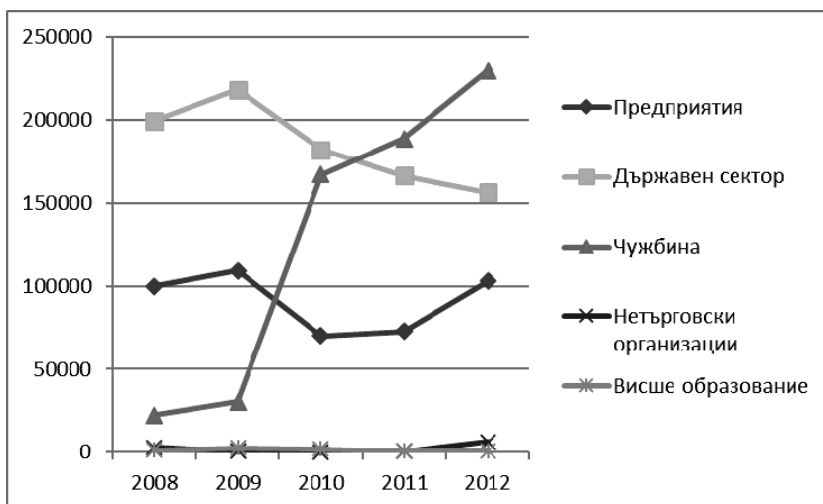
Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) осигуряват на иновиращата организация не само достъп до чуждестранни финансови средства, но и достъп до външни пазари, възможност за трансфер на знания, човешки капитал и технологии. Негативните ефекти от подобен вид финансиране могат да бъдат свързани с нарушения в отраслова-

та структура на страната, получател на инвестицията, влияние върху ценовата политики в съответния отрасъл и нелоялна конкуренция. На съвременния етап на икономическо и технологично развитие в България преките чуждестранни инвестиции са подходяща форма за финансиране на иновационната активност на фондациите. По данни на Българска народна банка размерът на ПЧИ за 2013 г. е едва 3% от Брутният вътрешен продукт (БВП) на България за същият период. В сравнение с предходната 2012 г. се отчита спад в този показател с 0,07%. Въпреки това по информация от Националния статистически институт за 2012 г. се отчита увеличение на преките чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с 1,4 % спрямо 2011 г. (виж Фигура 8). В цялостен аспект за периода 2008 г.–2012 г. има положителна тенденция към нарастване на размера на чуждестранните средства, инвестирани в нефинансовия сектор. Увеличение се наблюдава и в размера на реализираните разходи за НИРД, чиито източник на финансиране има чуждестранен характер (виж Фигура 9). Паралелно с чуждестранните инвестиции се увеличават и средствата, които бизнесът и неправителственият сектор отделят за научни изследвания. В тази връзка финансирането за НИРД през 2012 г. от страна на неправителствените организации се увеличава с близо 80% в сравнение с 2011 г. Важно е да се отбележи, че за периода 2011 г. – 2012 г. се наблюдава намаление с близо 60 % на средствата, които висшите училища инвестират за изследователска дейност. В резултат на намалените инвестиции от страна на висшите учебни заведения, те се нареждат след неправителственият сектор, като източник на финансиране на научноизследователски и иновационни проекти. По този начин неправителственият сектор засилва своята роля и значение за стимулиране на иновационната активност на страната ни. Въпреки това, организациите, чиято сфера на дейност е научноизследователската, разчитат във все по-голяма степен на привлечени чуждестранни ресурси. На тази основа държавните помощи и чуждите финансираия под формата на европейски фондове и програми са предпочитани източници за подпомагане на иновационната активност на българските предприятия, в това число и на фондациите.

Източник: НСИ, 2014.

Фигура 8. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор, хил. евро

Източник: НСИ, 2014.

Фигура 9. Разходи за НИРД по източници на финансиране, хил. лв.

3.8. Програми и фондове на Европейския съюз за програмен период 2007 г. – 2013 г.

В най-голяма степен финансиране на изследователската и иновационна дейност в България се осъществява чрез програмите на Европейския съюз. Релевантни за програмен период 2007–2013 г. са:

1. Структурните фондове (Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР) и Европейски социален фонд (ЕСФ));
 2. Кохезионният фонд (КФ);
- Рамкова програма за конкурентоспособност и иновации;
Седма рамкова програма;
Други програми.

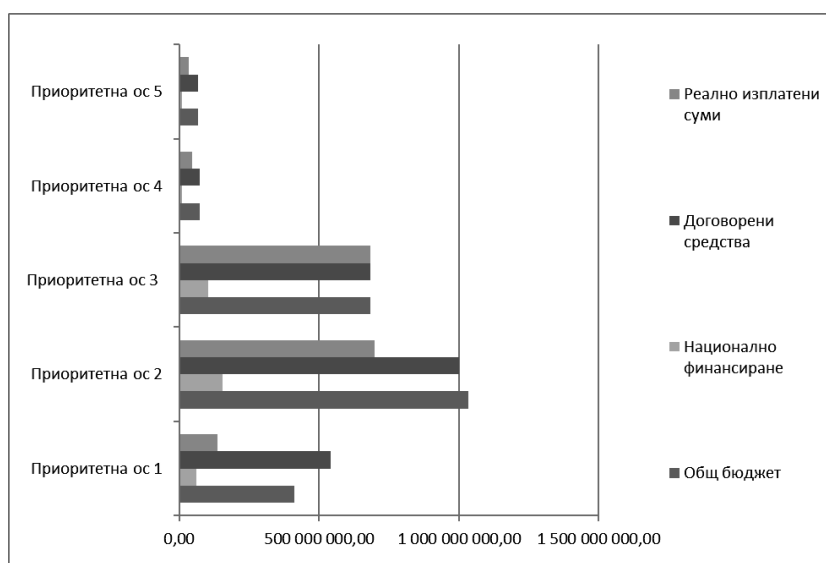
Европейските фондове (Кохезионният и структурните фондове) са сред водещите финансови инструменти за подпомагане на иновациите в европейския съюз. Те са предназначени за финансиране на кохезионната политика³⁹ и политиката за конкурентоспособност и растеж на ЕС. Основен инструмент за финансова подкрепа от страна на европейските фондове са оперативните програми (ОП). Финансирането по всяка оперативна програма обхваща определени области и предприятия в икономиката. По този начин оперативните програми акцентират върху развитието на иновационния потенциал на страната, но техните цели и дейности са насочени и към други приоритетни направления, които са по-ограничено свързани с иновациите.⁴⁰

³⁹ Кохезионната политика на ЕС цели икономическо и социално сближаване между държавите-членки на европейската общност. Основни инструменти, подкрепящи кохезионната политика са европейският фонд за регионално развитие, европейският социален фонд и кохезионният фонд.

⁴⁰ По-подробна виж: Авторски колектив, Иновациите Европейски, национални и регионални политики, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2008, с.38-40, 44-58.

Европейският фонд за регионално развитие е един от финансовите инструменти на Кохезионната политика на Европейския съюз за периода 2007–2013 г. Главна цел на ЕФРР е засилване на икономическото и социално сближаване в Европейския съюз, чрез възстановяване на нарушеното равновесие между регионите в него. В широк аспект за постигане на приоритетната си цел ЕФРР извършва дейности, насочени към подпомагане на регионалната конкурентност и заетост, европейско териториално сътрудничество и сближаване.⁴¹

За програмния период 2007–2013 г. в България ЕФРР финансира две основни оперативни програми – ОП „Регионално развитие” и ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”⁴². С най-висока степен на усвояване на средства по ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика” са приоритетните оси, свързани с повишаване на ефективността и развитието на предприятията, и насърчаване формирането на благоприятна бизнес среда (виж Фигура 10).

Източник: Информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България, 20 август 2014.

Фигура 10. Реално изплатените суми по приоритетни оси на ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”, лв.

⁴¹ По – подробно виж: Регламент (ЕО) № 1080/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 2006 г., относно Европейския фонд за регионално развитие и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1783/1999...посл.изм и допъл регламент (ЕС) № 437/2010 на европейския парламент и на съвета от 2010 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 1080/2006 относно Европейския фонд за регионално развитие по отношение на допустимите интервенции в сектора на жилищното строителство в полза на маргинализирани общности.

⁴² По-подробно виж: <<http://www.bgregion.eu/op-regionalno-razvitiie>>, последно посещение на 04.06.2014 г.; По-подробно виж: <<http://www.opcompetitiveness.bg>>, последно посещение на 04.06.2014 г.

В специализираната литература се застъпва виждането, че слабата усвояемост по останалите приоритетни оси се дължи основно на съществуващи сложни и непълни изисквания за кандидатстване, както и слаб контрол по повод оценяването на отделните етапи по реализиране на проектите.⁴³ За допълнителна негативна страна се посочва и „липсата на ясни критерии за приоритизиране на подкрепените сектори или за избор на минимални прагове на исканата безвъзмездна помощ, които не се резултат от анализ на емпирични данни“⁴⁴. Важно е да се отбележи, че по повод цялостното усвояване на предоставените по оперативната програма средства в България не съществуват подходящи законодателни и изпълнителни условия, които да подпомогнат предприятията в най-пълна степен да се възползват от наличните по програмата финансови ресурси. Въпреки това средствата, които българските предприятия получават от Оперативната програма са сред основните източници за финансиране на научноизследователски и иновационни проекти.

Европейският социален фонд е основния финансов инструмент за инвестиции в хората с акцент върху подобряване на възможностите за заетост и образование в целия Европейски съюз. Освен това, той цели да подобри социалните политики, насочени към постигане на пълна заетост, висока производителност, квалифицираност на персонала, както и подпомагане на достъпа на хора в неравностойно положение до трудовия пазар. През програмния период 2007–2013 г. Европейският социален фонд финансира изпълнението на две основни оперативни програми (ОП) в България. Първата е ОП „Развитие на човешките ресурси“, а втората – ОП „Административен капацитет“⁴⁵.

Кохезионният фонд е предназначен за държавите членки на ЕС, имащи брутен национален доход (БНД) на глава от населението под 90 % от средния за Съюза. Целта на Фонда е да се намалят икономическите и социалните различия между държавите членки, както и да се насърчи устойчивото развитие на макро- и микро-икономическо равнище.⁴⁶ През периода 2007–2013 г. Фондът реализира приоритетните си цели в България чрез финансиране на ОП „Околна среда“ и ОП „Транспорт“.^{47, 48}

В резултат от цялостната дейност на ЕФРР, ЕСФ и КФ за периода 2007–2013 г. с най-голям дял от разпределените безвъзмездни средства са финансираните, насочени към тематично направление „Транспорт“ и тематично направление „Научноизследователска и технологична развойна дейност, иновации и предприемачество“ (Виж Фигура 11). Въпреки относително високия дял на разпределените средства за подпомагане на иновационната дейност и активност на държавите

⁴³ Авторски колектив, Иновации.бг, иновационна политика и секторна конкурентноспособност, фондация „Приложни изследвания и комуникации“, 2011, с.35.

⁴⁴ Пак там, с.35.

⁴⁵ По-подробно виж: <http://ophrd.government.bg/view_doc.php/2914>, последно посещение на 04.06.2014 г.

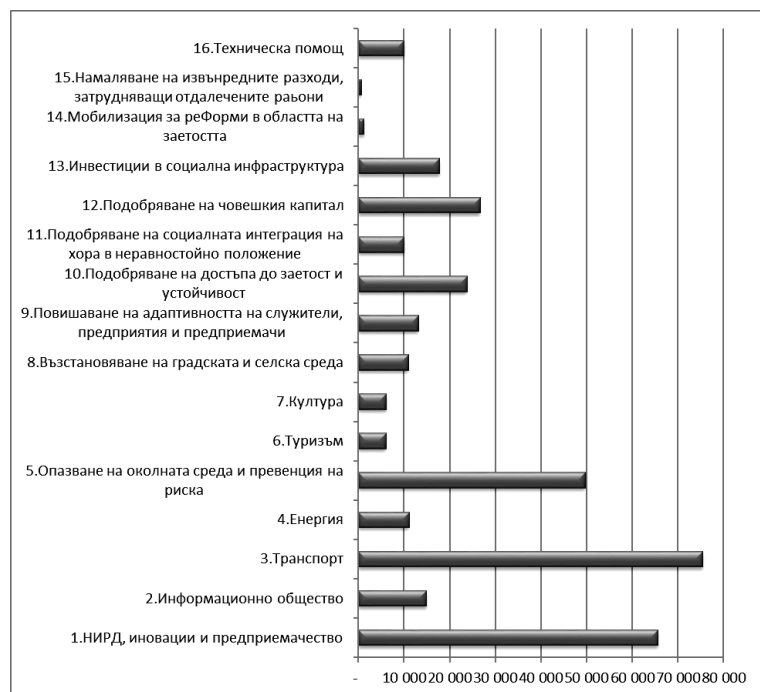
⁴⁶ По-подробно виж: Наредба на съвета създаваща кохезионен фонд, COM (2004) 494, Комисия на европейските общности, Брюксел, 2004; чл.4, от регламент (ЕС) № 1300/2013 на европейския парламент и на съвета относно Кохезионния фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1084/2006 на Съвета.

⁴⁷ По-подробно виж: Общ наръчник за изпълнението на ОП „Околна среда“ 2007-2013, министерство на околната среда и водите, дирекция „Кохезионна политика и околна среда“, С., 2008, с. 13-14.

⁴⁸ По-подробно виж: <<http://www.optransport.bg>>, последно посещение на 04.06.2014 г.

членки на ЕС, този дял за България е сред най-ниските (виж Фигура 12). Като цяло обаче предвиденото за България финансиране в тематично направление „Научноизследователска и технологична развойна дейност, иновации и предприемачество” е с висок дял спрямо разпределените средства за страната ни по останалите тематични направления (виж Фигура 13). Сумата на разпределените средства за НИРД и иновации е непосредствено след предвидените за направления „Транспорт” и „Опазване на околната среда” (Вижда Фигура 13).

От 1984 г. насам рамковите програми на ЕС имат водеща роля за подкрепа на многодисциплинарните научни изследвания и научно-технологичното сътрудничество в Европа и извън нея. За всяка рамкова програма е характерно въвеждането на сравнително нова организация и нарастващ бюджет в сравнение с предходната програма. Основни участници в рамковите програми на ЕС са неправителствените организации, висшите учебни заведения, изследователските и научни институти, малките и средни предприятия. Тяхната роля и дейност има двустранно проявление. От една страна те участват пряко или са повлияни от научните резултати, постигнатите от рамковите програми, докато от друга страна чрез действията си оказват влияние върху политиките и регулаторите на самата програма.⁴⁹

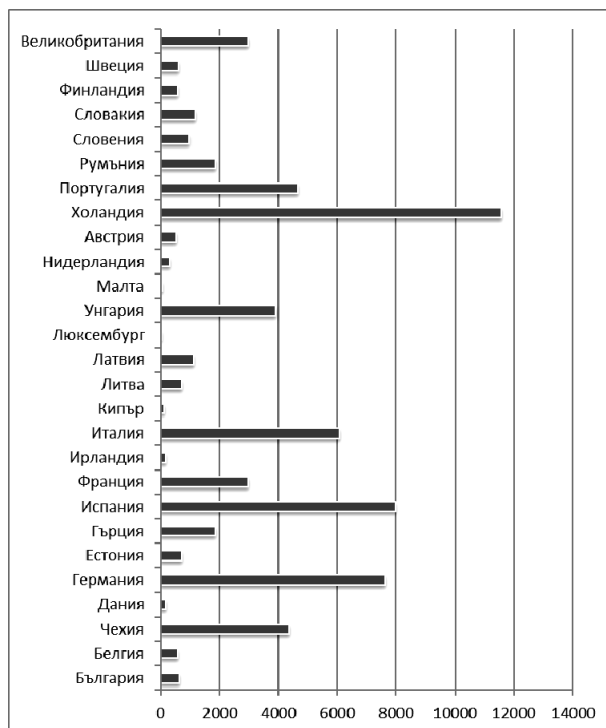
Източник: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_bg.cfm, 2014.

Фигура 11. Разпределени средства от ЕФРР, КФ и ЕСФ, 2007–2013 г., по тематични направления, млн. евро

⁴⁹ По-подробно виж: Авторски колектив, Иновациите. Политика и практика, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2004, с 225-232.

Рамковата програма за конкурентоспособност и иновации – РПКИ (Competitiveness and Innovation Framework Programme (CIP)) е създадена с Решение № 1639/2006/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 2006 г.⁵⁰. Обхваща периода 2007–2013 г., като в съответствие с Лисабонската стратегия има за приоритетни цели подобряване на конкурентността и иновационния потенциал на държавите членки; развитие на икономика, базирана на знания; насърчаване на енергийната ефективност; както и осигуряване на балансиран икономически растеж в рамките на ЕС. За реализиране на целите на РПКИ и осигуряване на тяхната прозрачност към Рамковата програма са предвидени три подпрограми:

1. Програма за предприемачество и иновации;
2. Програма за подпомагане политиката в областта на информационните и комуникационни технологии (ИКТ);
3. Програма „Интелигентна енергия – Европа”.

Източник: http://ec.europa.eu/regional_policy/the_funds/funding/index_bg.cfm, 2014.

Фигура 12. Разпределени средства от ЕФРР, КФ и ЕСФ, 2007–2013 г. по тематично направление „Научноизследователска и технологична развойна дейност, иновации и предприемачество”, млн. евро

⁵⁰ Регламент № 670/2012 на европейския парламент и на съвета от 2012 г. за изменение на Решение № 1639/2006/ЕО за създаване на Рамкова програма за конкурентоспособност и иновации (2007–2013 г.) и на Регламент № 680/2007 за установяване на общи правила за отпускане на финансова помощ от Общността в областта на трансевропейските транспортни и енергийни мрежи.

Източник: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_bg.cfm, 2014.

Фигура 13. Разпределени средства от ЕФРР, КФ и ЕСФ за България, 2007–2013 г., по тематични направления, млн. евро

По същество Програмата за предприемачество и иновации е насочена към малките и средни предприятия и цели да насърчи предприемачеството, промишлената конкурентоспособност и иновационния потенциал в рамките на отделното предприятие. Основните приоритетни дейности на Програмата са свързани с осигуряване на достъп на МСП до финансови ресурси, инвестиции, знания, успешни практики и иновации. В допълнение на поставените задачи Програмата за предприемачество и иновации подкрепя въвеждането на пазара на иновационни и екоинновационни пилотни проекти. За реализиране на приоритетните си цели програмата използва четири основни инструмента⁵¹:

1. Финансови инструменти под формата на заеми, рисков капитал и гаранции;
2. Услуги в подкрепа на бизнеса и иновациите, предоставени във вид на безвъзмездни консултации и осъществяване на връзки с бизнес партньори;
3. Предоставяне на грантове за реализация на проектни предложения;
4. Дейности в подкрепа на административното и информационно обслужване, обмен на добри практики и повишаване на осведомеността.

Приоритетна цел на Програмата за подпомагане на политиката в областта на ИКТ е насърчаване внедряването на високотехнологични информационни и комуникационни технологии както в частния, така и в публичния сектор на страните от ЕС. Основните приоритети на програмата за „Интелигентна енергия – Европа” са насочени към подобряване на енергийната ефективност в държавите членки на Европейският съюз, както и диверсификация на енергията и горивата, намаляване на крайното потребление на енергия, усвояване на нови и възобновяеми енергийни източници, и по-широко навлизане на тези енергийни източници на пазара⁵². Рамковата програма за конкурентоспособност и иновации е определена като „основен

⁵¹ Entrepreneurship and innovation programme eip performance report, EIPC-11-2013, European commission, 2013, p. 4.

⁵² По-подробно виж: http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/n26104_bg.htm, последно посещение на 15.05.2014 г.

инструмент за насърчаване на иновациите, който се представя добре и в съответствие с очакванията при стартиране на програмата”⁵³.

Седма рамкова програма за научни изследвания, технологично развитие и демонстрационни дейности (7РП) е основен инструмент за финансиране и подпомагане на научните изследвания и иновационната дейност в България през периода 2007–2013 г. Приоритет на 7РП е развитието на иновационния капацитет и постигането на устойчив растеж в държавите членки на ЕС. Основни цели на програмата са⁵⁴

1. Реализиране на трансгранично сътрудничество в областта на знанията и иновациите;
2. Подпомагане на мобилността, квалификацията и кариерното развитие на човешкия капацитет в областта на изследванията и технологиите;
3. Дифузия на знания, компетенции и резултати от научни и технологични изследвания;
4. Повишаване качеството на научните изследвания;
5. Подпомагане на „диалога” между науката и обществото.

За осъществяване на горепосочените приоритетни цели по рамковата програма е предвиден бюджет в размер на приблизително 51 млрд. евро. Предвиденият бюджет следва да бъде усвоен за извършване на дейности по програмите, включени в обхвата на 7РП – „Сътрудничество”, „Идеи”, „Хора” и „Капацитет”⁵⁵.

В рамките на 7РП България има високо равнище на успеваемост като цяло. За периода на действие на Програмата одобрените за финансиране проекти с българско участие са 465 с общ грант за българските бенефициенти – 82,73 млн. евро. От одобрените проектно-предложения договори за финансиране по 7РП са сключени за 441 проекта с обща стойност 1510,45 млн. евро, от които 78,52 млн. евро са за български участници. В тази връзка страната ни заема двадесет и трето място в рамките на ЕС – 27 по брой успешни кандидати в 7РП и двадесет и шесто място по брой одобрени за финансиране проекта. (Виж Таблица 1).

Въпреки, че страната ни е на едно от последните места по посочените показатели тя има високо равнище на успеваемост сред държавите членки от централна и източна Европа, според показателя „Човешки ресурс в областта на научните изследвания”. В тази връзка българските бенефициенти по договорените 441 проекта са общо 585, с което страната ни заема двадесето място по брой на участници, с които са сключени договори за финансиране по 7РП⁵⁶. Според показателя „Съотношение на успешните проекти по програмата спрямо броя на изследователите, претеглен през общия брой на населението”, България заема шестнадесето място в рамките на ЕС-27 (Виж Таблица 2). Позициите на страната ни са още по-добри на база показателят „Съотношение на успешните проекти спрямо БВП”. Според този показател България е на пето място от останалите двадесет и седем държави членки на ЕС-27. Класирайки се на трето място България има най-добра сравнителна позиция при показателя „Съотношение между успешни проекти по 7РП спрямо реализираните разходи за научноизследователска и развойна дейност” (виж Фигура 14).

⁵³ Final Evaluation of the Competitiveness and Innovation Programme, Executive Summary, 2011, Centre for strategy and evaluation services, United Kingdom, p.7-8.

⁵⁴ Interim evaluation of the seventh framework programme, report of the expert group, European commission, 2010, P.14.

⁵⁵ По подробно виж: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/i23022_bg.htm, последно посещение на 15.07.2014 г.

⁵⁶ По-подробно виж: Иновации БГ 2013 Иновационният потенциал на България: възможности и предизвикателства, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2013, с. 62

Таблица 1. Основни показатели за участие на България в седмата рамкова програма

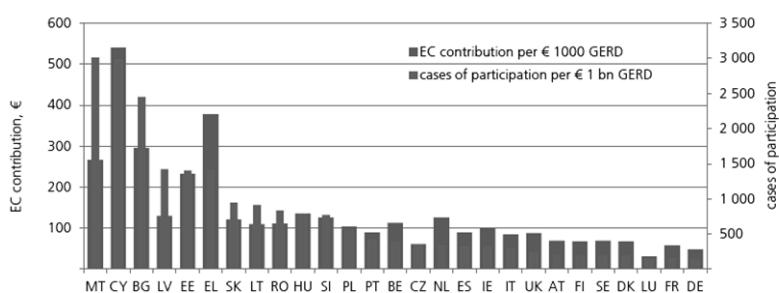
Показател	Дял в рамките на ЕС-27	Поредно място в ЕС-27
Брой кандидати (% от ЕС-27)	0,86 %	20
Заявено финансиране (% от ЕС-27)	0,53 %	20
Брой успешни кандидати (% от ЕС-27)	16,50 % (ЕС = 21,00 %)	23
Успешни проекти (% от ЕС-27)	16,50 %	
Одобрено финансиране (% от ЕС-27)	10,30 % (ЕС = 19,40 %)	26
Брой участници в договорени проекти (% от ЕС-27)	0,67 %	20
Договорено финансиране (% от ЕС-27)	0,27 %	21
Успеваемост на МСП (% от ЕС-27)	15,00 % (ЕС = 20,00 %)	
Грант за МСП (% от ЕС-27)	11,99 % (ЕС = 19,69 %)	

Източник: Иновации БГ 2013 Иновационният потенциал на България: възможности и предизвикателства, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2013, с. 62.

Таблица 2. България в седмата рамкова програма, 2007–2012 г.

	Години за периода							Успеваемост, %	
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Общо	2012	07-12
Европейско финансиране по успешни проекти (млн. евро)	18,7	11,8	14,8	13,2	13,3	10,6	82,5	7,7	10,3
Участници в успешни проекти, брой	161	94	92	90	106	42	585	11,0	16,4

Източник: Иновации БГ 2013 Иновационният потенциал на България: възможности и предизвикателства, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2013, с. 63.

Източник: Participation of the central and eastern european EU member states in the 7th framework programme: analysis, evaluation, recommendations, Federal ministry of education and research, Leipzig, 2012.

Фигура 14. Брой успешни проекти по 7РП спрямо реализираните разходи за НИРД

Разпределението на българското участие в Седмата рамкова програма от институционална гледна точка е следното: висши училища (32 %), изследователски звена (26 %), бизнес организации (22 %), публични организации (около 10 %) и

други организации (около 10 %) (виж Фигура 15). По отношение на проектите, които имат научна и иновационна насоченост висока степен на участие има неправителственият сектор (виж Каре 2)⁵⁷. В тази връзка организациите с нестопанска цел са сред основните бенефициенти по Рамковата програма, чиито научноизследователски проекти подпомагат иновационното развитие на страната ни. Чрез успешно усвояване на ресурси и финансираня от ЕС неправителственият сектор оказва благоприятно въздействие в следните насоки:

1. Осигуряват се ресурси за многобройни и многообразни проекти, основно насочени към развитие на гражданското общество и удовлетворяване на социалните потребности;

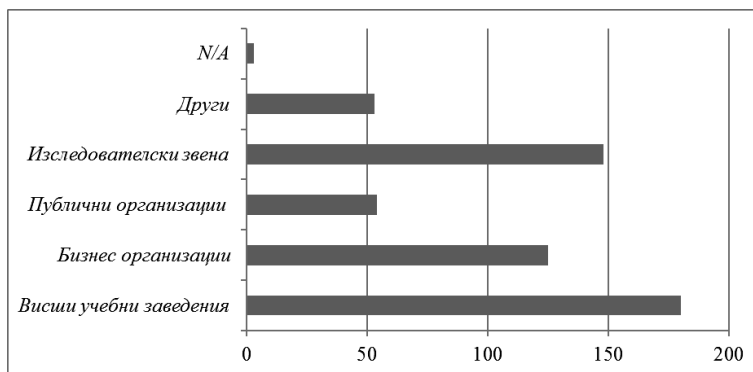
2. Поради специфичният характер на организациите с нестопанска цел усвоените от рамковите програми на ЕС средства се използват за изпълнение на проекти, които въпреки че следва да са приоритет на държавата, тя не разполага с достатъчно ресурси за осъществяването им;

3. Резултатите от научноизследователските проекти имат значение и за развитие на икономиката като цяло, с което се подпомага икономическият растеж на страната;

4. Развиват се успешни партньорски взаимоотношения между неправителственият сектор и различни научноизследователски организации и държавни структури, с което се изгражда доверие между участниците и се създават възможности за бъдещи иновационни проекти;

5. Целият иновационен процес подлежи на постоянен контрол от страна на контролните органи, като постигнатите резултати са видни не само за бизнес организациите, но и за гражданите като цяло. По този начин се постига по-висока степен на информираност сред обществото за дейностите и целите на неправителственият сектор;

6. Към иновационните проекти могат да се привлекат и научни работници, осъществяващи своята дейност извън територията на България. По този начин се спомага за изграждане на трансгранично сътрудничество и усвояване на добри изследователски практики.

Източник: МОН, 2013.

Фигура 15. Институционална структура на българските участници в седмата рамкова програма, брой проекти

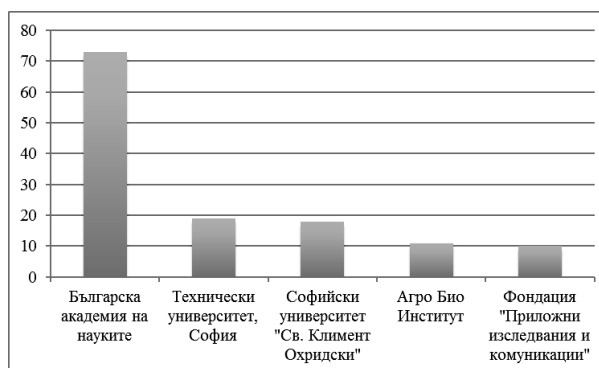
⁵⁷ Иновации БГ 2013 Иновационният потенциал на България: възможности и предизвикателства, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2013, с. 64-65.

Каре 2. Успеваемост на неправителственият сектор в 7РП

За добър пример относно ролята и значението на неправителствените организации в качеството им на участници по научноизследователски проекти в 7 РП може да се посочи Фондация „Приложни изследвания и комуникации“. В най-общ план фондацията осъществява дейност от близо 23 години, като насочва своите приоритетни цели и задачи към развитие на гражданското общество, основано на знания, високи технологии и иновации.

Като бенефициент по седма рамкова програма фондацията заема пето място сред петте най-успешни участници, които имат спечелени проектно-предложения по програмата (Виж Фигура 16). Ако представянето на фондацията в рамките на 7РП се разгледа на база показателите „Привлечени финансови средства на ЕС на един служител на пълен щат към организацията“ и „Брой проекти на един служител на пълен щат“, то по първият показател фондацията е на четвърто място (Виж фигура 17), а по вторият – на трето място, спрямо останалите участници по проекти с научна насоченост.⁵⁸ Важно е да се отбележи, че и по двата показателя фондацията се класира пред Българската академия на науките, Софийският университет „Св. Климент Охридски“ и Техническият университет в София.

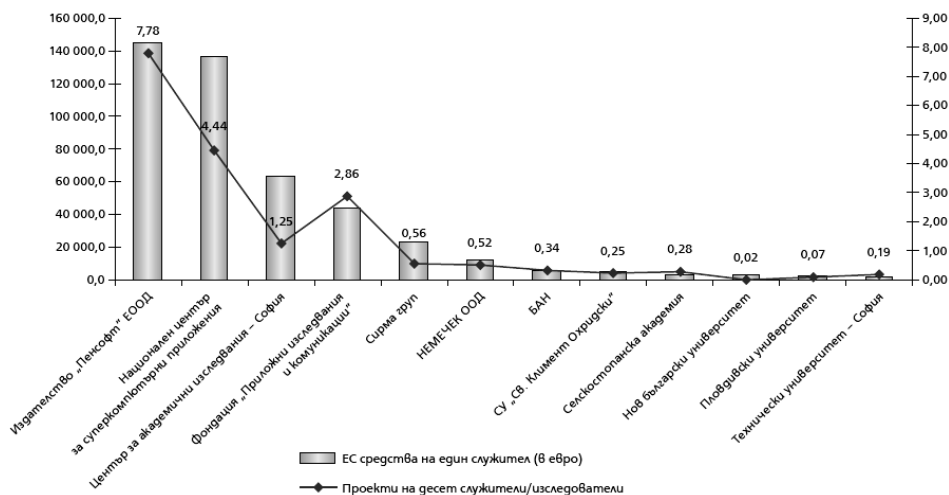
От значение е също така и факта, че наред с фондация „Приложни изследвания и комуникации“ сред българските участници с най-голям дял в научните изследвания по седмата рамкова програма е още една организация с нестопанска цел – „Център за академични изследвания София“ (ЦАИ). По същество ЦАИ извършва дейности, насочени към подкрепа на академичното сътрудничество, насърчаване на научните изследвания и разпространението на знания. Разгледан на база показателя „Брой проекти на един служител на пълен щат“ ЦАИ се нарежда на четвърто място спрямо останалите участници по проекти с научна насоченост (Виж Фигура 17). По показателят „Привлечени финансови средства на ЕС на един служител на пълен щат към организацията“ ЦАИ е на трето място. Подобни данни са показателни за това, че организациите с нестопанска цел притежават не само потенциал за развитие на иновациите в България, но и са сред активните участници в рамковите програми на ЕС.

Източник: МОН, 2013.

Фигура 16. Топ-5 на най-успешните организации, спечелили проекти по седмата рамкова програма, 2007–2012 г.

⁵⁸ По-подробно виж: Иновации БГ 2013 Иновационният потенциал на България: възможности и предизвикателства, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2013, с. 62-65.

Източник: Иновации БГ 2013 Иновационният потенциал на България: възможности и предизвикателства, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2013, с. 65.

Фигура 17. Български участници с най-голям дял в научни изследвания в седмата рамкова програма, 2007–2012 г.

Участието на все повече заинтересовани лица в процеса на подобряване на иновационната активност на страната е показателно за това, че България разполага с потенциал за икономическо развитие, базирано на знания и иновации. На база предходното може да се направи изводът, че за периода 2007–2013 г. 7РП е предпочитан инструмент за финансиране на научноизследователската дейност на българските организации, основна част от които заемат юридическите лица с нестопанска цел. Във връзка с това българските неправителствени организации, в това число и фондациите са сред активните бенефициенти по програмните инструменти на ЕС. В голяма част рамковите програми финансират между 50 % и 75 % от общия бюджет за изпълнението на даден проект. Останалата част от необходимото финансиране или определен процент от него се предоставя на организациите от националният бюджет чрез използване на разнообразни схеми и институционални инструменти за съфинансиране и предоставяне на държавни помощи. По някои програми (например рамковата програма за конкурентоспособност и иновации 2007 г.–2013 г.) не съществува официално реламентирана схема за съфинансиране в България. Поради тази причина организациите разчитат предимно на собствени средства или външни финансови източници, като например преки чуждестрани инвестиции, бизнес ангели, рисков капитал, банкови заеми, държавни помощи и други.

3.9. Режим на държавни помощи за НИРД

В Закона за държавните помощи законодателят посочва, че „държавна помощ“ представлява всяка помощ, предоставена от държавата или общината, или за сметка на държавни или общински ресурси, пряко или чрез други лица, под каквато и да е форма, която нарушава или застрашава да наруши свободната конкуренция чрез поставяне в по-благоприятно положение на определени предприятия, производството или търговията на определени стоки, или предоставянето на определени

услуги, доколкото се засяга търговията между държавите членки⁵⁹. Следователно, за да се определи дадена държавна мярка като помощ, тя трябва да отговаря на следните критерии:

1. Да е предоставена от местни власти, обществени или частни институции, натоварени от страна на държавата да управляват помощта;
2. Да е носител на икономическо предимство, което организацията-ползвател не би могло да получи в нормални пазарни условия. Задължително условие е икономическото предимство да не нарушава принципите на свободната конкуренция;
3. Държавата да има известен контрол върху отпуснатата помощ;
4. Предоставянето на помощта да е изградено на основата на селективен принцип.

В следствие на посоченото, както и на база практиката на Съда на ЕС по дела, свързани с държавните помощи, може да се направят следните заключения:

1. Помощта по същество включва решения, които, независимо от формата, водят до облекчаване на разходите от бюджета на организацията-ползвател и които по този начин имат ефект, идентичен на субсидия⁶⁰.

2. Частичното намаляване на данъчната или социалната тежест върху дадена организация представлява държавна помощ, в случаите когато тази мярка е предназначена да освободи организацията от разходи, произтичащи от приложението на закона⁶¹.

3. Отказът на държавата (или институция под неин контрол) от данъчни приходи, които имат право да получават от дадена организация, представлява държавна помощ, в случаите когато организацията е в състояние да продължи дейността си, без да спазва данъчните и социалните си задължения⁶².

4. Дадена данъчна мярка не се смята за помощ от момента, в който тя е в полза на всички предприятия, намиращи се на територията на държавата, която предоставя мярката⁶³.

5. Дадена държавна мярка не се признава за помощ, ако нарушава или заплашва да наруши конкуренцията чрез „фаворитизиране“ на определени предприятия или производителя на определени стоки⁶⁴. Като заплашваща да наруши конкуренцията се определя всяка помощ, при която се установи, че ползвателят е в състояние самостоятелно да реализира дейностите и операциите, които са обект на помощта. Следователно, ако една държавна помощ засилва позицията на дадена организация по отношение на други конкурентни организации, то по своя характер мярката не следва да се признава и отчита като държавна помощ⁶⁵.

Държавните помощи са един от механизмите за насърчаване и финансиране на научноизследователската и развойна дейност. Държавните помощи се отпускат на организации с цел подпомагане и стимулиране извършването на научни изследвания, в допълнение на основните дейности на организацията. Чрез тях иновирателното предприятие получава конкурентно предимство спрямо останалите организа-

⁵⁹ Допълнителни разпоредби на Закона за държавните помощи, Обн. ДВ. бр.86 от 2006 г., посл. изм. И допъл. ДВ. бр.16 от 2008 г., § 1, т. 1.

⁶⁰ Решение на европейският съд, СЖСЕ 19 май 1999 г. Италия с/у Комисията С/97.

⁶¹ Решение на европейският съд, СЖСЕ Италия с/у Комисията С 173/73.

⁶² Решение на европейският съд, СЖСЕ 12 октомври 2000 Испания с/у Комисията С 480/98.

⁶³ Решение на европейският съд, 8/11/2001 С 143/99, Adria Wien Pipeline GmbH.

⁶⁴ Договора за европейската общност/ДЕО/, Рим, 1957, Чл.87, ал.1.

⁶⁵ Решение на европейският съд, 17 ноември 1980 С 730/79 Philip Morris Холандия.

ции в даден сектор. За да гарантира равноправни конкурентни условия, Европейската комисия упражнява контрол върху предоставянето на държавни помощи от държавите-членки на ЕС. Изискванията за предоставяне на държавни помощи се доразвиват и във вторичното законодателство на ЕС, представено във вид на регламенти, директиви, рамки, решения, съобщения и други актове на Европейската комисия или Съвета на ЕС. В тази връзка, както и с цел реализиране на приоритетите, регламентирани в Лисабонският договор⁶⁶, Европейската комисия приема през 2006 г. Рамка за държавни помощи в полза на научноизследователската и развойна дейност и иновации (НИРДИ). Основна цел на Рамката е посредством въвеждане на определени критерии и инструменти за целево разпределяне на държавните помощи за НИРД и иновации да се стимулира икономическата ефективност и да се допринесе за постигане на устойчив растеж. В контекста на така поставената цел основно изискване е държавната помощ за НИРДИ да води до промяна на поведението на получателя на помощта, по начин по който той да повиши равнището на своята иновационна активност, както и по проекти за НИРД. Помощта трябва да допринесе и за осъществяване на дейности, които без държавна помощ не биха се реализирали, или които биха се осъществили в значително по-ограничен мащаб⁶⁷.

Две години след приемане на Рамката за държавни помощи в полза на научноизследователската и развойна дейност и иновации, през 2008 г. Комисията приема и Общ регламент за групово освобождаване (ОРГО). Основни предпоставки за въвеждане на Регламента са намаляване на административната тежест за публичните органи и Комисията, както и формулиране на ясни правила, с които да се насърчат държавите-членки да използват по най-ефективен начин ограничените си ресурси.

Доброто познаване на приемливите разходи и регулаторни изисквания на Рамката за държавни помощи в полза на научноизследователската и развойна дейност и иновации, както и на ОРГО имат важно значение не само за отчетно обособената единица, но и за България в качеството ѝ на страна членка на ЕС. В този смисъл, тя е и администратор на помощи. В качеството си на администратор България носи цялата отговорност за тяхната законосъобразност въпреки факта, че оценката и разрешаването на държавни помощи се осъществява от Европейската комисия. В тази връзка планирането и отчитането на разходните пера за НИРД подлежат на контрол за допустимост и законосъобразност от страна на държавата. Като цяло, държавните помощи са подходящ финансов инструмент за микро, малки и средни предприятия, чиято основна цел е постигане на икономическа стабилност или растеж на база „уникалност“ чрез иновации.

С цел коректното администриране и счетоводно отчитане на държавните помощи е необходимо изясняване не само на техният обхват и характер, но и на използвания инструментариум, чрез който държавата субсидира отделните организации. В най-общ план публичното финансиране на иновационната дейност от страна на държавата се осъществява на основата на преки субсидии от бюджета или чрез непряка бюджетна подкрепа. Непряката бюджетна подкрепа се изразява в създаване и реализиране на различни мерки и схеми за подкрепа на научноизследователската дейност. Основните форми на непряки бюджетни субсидии са предимно свързани с

⁶⁶ По-подробно виж: Лисабонски договор, дял XIX научни изследвания и технологично развитие, и космическо пространство, официален вестник на Европейския съюз С 115/01, 2008, с.128.

⁶⁷ По-подробно виж: Рамка на общността за държавна помощ за научно-изследователска и развойна дейност и иновации, ОВ С 323/30.12.2006, с.8.

участието на страната ни в различни международни програми и инициативи чрез: плащане на членски внос; въвеждане на данъчни облекчения; опрощаване и разсрочване на финансови задължения или задължения за социално осигуряване; прилагане на преференциален режим на амортизация; преобразуване на дълг срещу капитал; придобиване от организацията на стоки или услуги, предоставени от държавата или общините, при преференциални условия; намаляване или освобождаване от данъци, такси; предоставяне на безплатни рекламни кампании по националната телевизия; предоставяне на консултантски услуги; други.

На база преките субсидии държавата предоставя на иновациите организации средства от бюджета под формата на финансови инжекции, субсидиране на лихви, предоставяне на заеми при облекчени условия, държавни гаранции и др. Двата основни инструмента, чрез които се предоставят преки ресурси за финансиране иновационната дейност на организациите, са Национален фонд „Научни изследвания“ (ФНИ) и Национален иновационен фонд (НИФ).

ФНИ е насочен към предоставяне на финансови средства за осъществяване на фундаментални и приложни изследвания в организациите, докато НИФ е механизъм, подпомагаш пазарната реализация на крайните резултати от приложните изследвания. ФНИ е създаден през 1990 г. с цел осигуряване на финансова подкрепа на публични и частни научни изследвания и проекти, млади изследователи и изследователски инфраструктури. Основните дейности и цели на фонда са съобразени с ратифицираните рамкови програми на общността, с определените от Европейския съюз приоритети, както и със „Стратегията за развитие на науката в България“ до 2020 г. С цел насърчаване на научните изследвания ФНИ подпомага финансово проекти, разработки и демонстрационни проекти на учени в различни възрастови граници и в направления, определени от самият фонд. ФНИ реализира и дейности по финансиране на научните организации и висшите училища на базата на проектно-програмно финансиране. Фондът се ръководи от Националния съвет на научни изследвания към министертството на образованието на науката, като субсидирането на отделните научни изследвания и дейности се осъществява на конкурсен принцип.

Фондът финансира научноизследователски проекти с обща продължителност не повече от пет години⁶⁸. Бюджетът на ФНИ се разпределя за финансово подпомагане на база новооткрити конкурсни процедури за съответната година, погасяване на задълженията по конкурси и проекти от предходни години, както и към покриване на разходите за издръжка и организационни дейности на самия фонд. За последните три години обаче (от 2012 г. до 2014 г.) бюджетът на ФНИ е значително съкратен (виж Фигура 18). В тази връзка на съкращение подлежат и отделяните средства за подкрепа и подпомагане на иновационната дейност на предприятията, което от своя страна оказва негативно влияние и върху иновационната активност на страната като цяло.

НИФ е водещ правителствен инструмент, създаден в подкрепа на научно изследователската и развойна дейност, съфинансиране на приложните изследвания и насърчаване на съвместната реализация на иновационни проекти между иновационни предприятия и изследователски организации. НИФ е създаден през 2005 г. като инструмент за изпълнение на Иновационната стратегия на България за стимулиране изследователската и иновационна активност на фирмено ниво. Фондът се администрира от Изпълнителната агенция за насърчаване на малките и средни предприятия.

⁶⁸ Правилник на фонд научни изследвания, обн., ДВ, бр. 73 от 2004 г., посл. идм и допъл. ДВ, бр.49 от 2013 г., чл.5.

От момента на стартиране на дейността си фондът реализира седем конкурсни сесии⁶⁹, последната от месец февруари 2014 г. Общият бюджет на фонда за периода от 2009 г. до 2014 г. е приблизително 263 млн. лв., които се разходва за субсидиране на научноизследователски и иновационни проекти, издръжка на дейностите на фонда, както и годишна вноска за пълноправно членство в инициативата „Еврика“^{70,71}. Като резултат от дейността на Фонда може да се посочи, че най-високото равнище на утвърдени за финансиране проекти е достигнато през третата сесия, а най-ниско през шестата. В този смисъл средното равнище на успеваемост на заявените проектни идеи по НИФ през първите шест сесии е 82%⁷². За 2014 г. размерът на предвиденият общ бюджет за НИФ е 10 млн. лв., който в сравнение с бюджета на предходните сесии е приблизително четири пъти по-нисък (виж Фигура 19). Въпреки ниският бюджет в рамките на обявеният срок за приемане на проекто предложения⁷³, по седма конкурсна сесия на НИФ, са получени 152 проектни идеи (виж Таблица 3). В сравнение с предходната шеста сесия броят на проекто предложенията се е увеличил двойно. Приблизително 1/3 (52 проекто предложения) от общият брой на получените проектни идеи са одобрени за финансиране⁷⁴. С одобрените бенефициенти към 31.07.2014 г. са сключени договори за финансиране на проект по Националния иновационен фонд. В обобщен аспект 46 от сключените договори са за научноизследователски проекти, насочени към технологичното развитие на нови продукти, процеси и услуги или към същественото им усъвършенстване, а само 6 са за проекти за техническа осъществимост, свързани с изследване на възможността за бъдеща реализация на даден научно-приложен продукт. Една четвърт от одобрените участници са кандидатствали в сътрудничество с научна организация, а 79% от одобрените са с координатор малко или средно предприятие, което им носи допълнителна субсидия в рамките на 10% от стойността на проекта⁷⁵

⁶⁹ Първа и втора конкурсна сесия се сериализират през 2005 г., по трета конкурсна сесия се кандидатства през 2006 г., четвърта сесия обхваща 2007 г., пета – 2008 г., а шеста конкурсна сесия е обявена през 2012 г.

⁷⁰ Инициативата „Еврика“ е насочена към изграждане на мрежа, обслужваща транс-граничното сътрудничество между научноизследователски институти, финансовите институции, висшите учебни заведения и производствените предприятия. Целта на инициативата е постигане на пазарна реализация на резултатите от научноизследователската и развойна дейност, както и подпомагане конкурентоспособността на европейските фирми чрез развиването на международно сътрудничество, създаването на контакти и изграждането на мрежи за иновации.

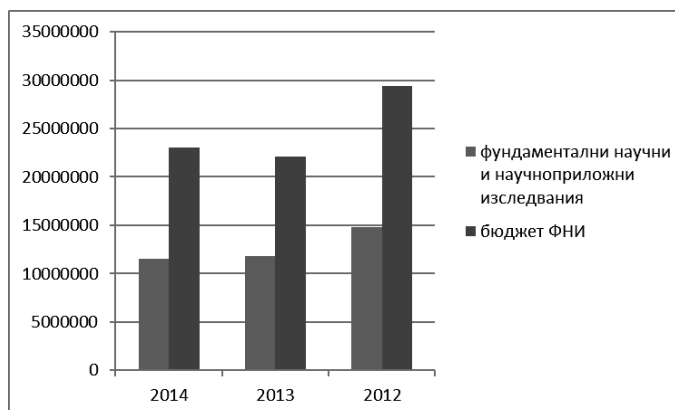
⁷¹ Правилат за управление на средствата на НИФ ПУСНИФ – 2014, министерство на икономиката и енергетиката, 2014, Чл.20, ал.3.

⁷² За повече информация виж: Иновации.бг 2013, Иновационният потенциал на България: възможности и предизвикателства, фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2013, с. 60-62.

⁷³ Крайният срок за кандидатстване с проектни предложения в рамките на седма конкурсна сесия на НИФ е 31 март 2014 г.

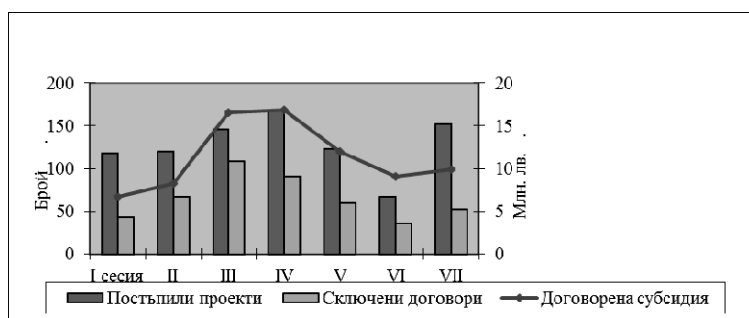
⁷⁴ Решение No РД-16-51/09.07.2014 г. на Изпълнителния директор на изпълнителната агенция занасърчаване на малките и средни предприятия (ИАНМСП).

⁷⁵ http://www.capital.bg/biznes/kompanii/2014/08/06/2357363_nacionalniat_inovacion_fond_odobri_52_predlojenia/, последно посещение на 17.08.2014 г.

Източник: <http://www.bulfund.com/>, 2014 г.

Фигура 18. Разпределение на средствата за фундаментални научни и научноприложни изследвания спрямо целия бюджет на ФНИ

Източник: Изпълнителна агенция за насърчване на малките и средните предприятия, 2014.

Фигура 19: Сравнителен анализ по конкурсни сесии на НИФ

Таблица 3. Резултати от провеждани конкурсни сесии на НИФ.

Конкурсна сесия	Брой проектни предложения	Брой сключени договори	Съотношение договори – проектни предложения, %	Договорена субсидия в лв.	Изплатена субсидия в лв.
I (2005)	118	43	36	6700000	4 254 634
II (2005)	120	67	56	8300000	4 143 267
III (2006)	146	108	74	16600000	8 128 018
IV (2006)	168	91	54	16900000	8 754 447
V (2008)	123	60	49	12000000	7 243 842
VI (2012)	67	36	52,9	9110755	2 742 564
VII (2014)	152	52	34,2	9980078	
ОБЩО:	894	457	356,1	79 590 833	2 742 564

Източник: Изпълнителна агенция за насърчване на малките и средните предприятия, 2014.

На база предходното може да се направи заключението, че бюджетните средства на двата фонда са недостатъчни за ефективно субсидиране и подпомагане на общата иновационна активност на страната. Като допълнителни причини за ниската ефективност на фондовете могат да бъдат изнесени следните обстоятелства⁷⁶:

- Не достатъчно добре развита система за комуникация и обмен на информация между НИФ и ФНИ;
- Липса на съгласуваност на целите и приоритетите на НИФ и ФНИ;
- Сложни административни процедури;
- Слабости по процедурата за управление на финансовите средства и разпределение на грантовете;
- Използване на неподходящи критерии за оценка, подбор и последващ контрол на кандидатстващите за финансиране иновационни проекти;
- Липса на механизъм за оценка на резултатите от субсидираните от фондовете проекти след тяхното приключване.

IV. Изводи:

1. Собствените средства, в качеството им на вътрешен източник на финансиране на иновационната дейност на фондациите са подходяща инвестиционна форма за ранните фази от иновационният процес.

2. Даренията са подходящ инструмент за финансиране на научноизследователската и развойна дейност на фондациите, в случаите когато постъпленията на безвъзмездни ресурси от дарители имат редовен характер и са в количество, което е достатъчно за изпълнение на необходимите иновационни дейности и процеси.

3. Банковите кредити заемат малък дял от общият иновационен финансов пакет на фондациите в България. Те са подходящ инструмент за фондации, които имат опит, знания и умения в областта на научните изследвания и внедряването на иновации

4. За 2011–2013 г. в България лизингът е слабо развита форма на финансиране на иновационната дейност на фондациите. За целите на планирането лизинговият договор оказва влияние върху разходните пера с частта от възнаграждението, подлежащо на изплащане на лизингодателя

5. Организацията с нестопанска цел са сред основните бенефициенти по програмните инструменти на ЕС. Във връзка с това за периода 2007–2013 г. 7РП е предпочитан инструмент за финансиране на научноизследователската дейност на българските предприятия, основна част от които заемат неправителствените организации.

6. Държавните помощи са подходящ финансов инструмент, както за микро, малки и средни предприятия, така и за фондации чиято основна цел е постигане на икономическа стабилност или растеж на база „уникалност“ чрез иновации. Липсата на достатъчни средства, предоставяни по линия на ФНИ и НИФ е предпоставка за неефективно субсидиране и ниска степен на подпомагане на общата иновационна активност на страната.

⁷⁶ По-подробно виж: Постигане на интелигентен растеж, как научните изследвания и иновациите да работят за България, доклад № 66263-BG, 2012, Световна банка, отдел „Финансиране и развитие на частния сектор“, Вашингтон, окръг Колумбия, с.40-47.

ЛИТЕРАТУРА

- Авторски колектив, Иновациите политика и практика, Фондация „Приложни изследвания и комуникации”, С., 2004
- Авторски колектив, Иновациите Европейски, национални и регионални политики, Фондация „Приложни изследвания и комуникации”, С., 2008
- Башева, С., Е. Миланова, Б. Йонкова, Д. Петрова, Р. Пожаревска, Основи на счетоводството, трето преработено и допълнено издание, Издателски комплекс УНСС, С., 2013
- Георгиева, Т., Планиране на иновациите, Абагар, С., 2006
- Златарева, М., Юридически лица с нестопанска цел, Сиела С., 2002
- Иновации БГ 2013 Иновационният потенциал на България: възможности и предизвикателства, Фондация „Приложни изследвания и комуникации”, С., 2013
- Пожаревска, Р., Организациите с нестопанска цел в процеса на присъединяване към европейската общност, Научни трудове, Т.1, УНСС, С., 2005
- Пожаревска Р., Отчитане на дейността на предприятията с нестопанска цел, Форум, С., 2008
- Проданов, В., Кр. Богоев, Д. Радонов., Счетоводство на юридически лица с нестопанска цел, Сиела, С., 2011
- Токушев, В., Някои проблеми в новата правна уредба на юридическите лица с нестопанска цел, сп. Търговско право, кн. 3/2001 г.
- Anheier, H., Non profit organizations, theory, management, policy, Routledge Taylor and Francis group, London, 2005

ИЗПОЛЗВАНА НОРМАТИВНА УРЕДБА

- Закона за държавните помощи, Обн. ДВ. бр.86 от 24 Октомври 2006 г., посл. изм. и допъл. ДВ. бр.16 от 15 Февруари 2008 г.
- Закон за юридическите лица с нестопанска цел, Обн. ДВ. бр.81 от 2000 г., посл. изм. ДВ, бр. 42 от 2009 г.
- Лисабонски договор, дял XIX научни изследвания и технологично развитие, и космическо пространство, официален вестник на Европейският съюз С 115/01, 2008
- Наредба на съвета създаваща кохезионен фонд, COM (2004) 494, Комисия на европейските общности, Брюксел, 2004
- Общ наръчник за изпълнението на ОП „Околна среда” 2007–2013, министерство на околната среда и водите, дирекция „Кохезионна политика и околна среда”, С., 2008
- Постигане на интелигентен растеж, как научните изследвания и иновациите да работят за България, доклад № 66263-BG, 2012, Световна банка, отдел „Финансиране и развитие на частния сектор”, Вашингтон, окръг Колумбия
- Правила за управление на средствата на НИФ ПУСНИФ – 2014, министерство на икономиката и енергетиката, 2014
- Рамка на общността за държавна помощ за научно-изследователска и развойна дейност и иновации, ОВ С 323/30.12.2006
- Регламент (ЕС) № 1300/2013 на европейския парламент и на съвета относно Кохезионния фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1084/2006 на Съвета
- Регламент № 670/2012 на европейския парламент и на съвета от 2012 г. за изменение на Решение № 1639/2006/ЕО за създаване на Рамкова програма за конкурентоспособност и иновации (2007–2013 г.) и на Регламент № 680/2007 за

установяване на общи правила за отпускане на финансова помощ от Общността в областта на трансевропейските транспортни и енергийни мрежи.

Регламент (ЕО) № 1080/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 2006 г., относно Европейския фонд за регионално развитие и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1783/1999...посл. изм и допъл регламент (ЕС) № 437/2010 на европейския парламент и на съвета от 2010 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 1080/2006 относно Европейския фонд за регионално развитие по отношение на допустимите интервенции в сектора на жилищното строителство в полза на маргинализирани общности.

Решение на европейският съд, CJCE 19 май 1999 г. Италия с/у Комисията C/97.

Решение на европейският съд, CJCE Италия с/у Комисията C 173/73

Решение на европейският съд, CJCE 12 октомври 2000 Испания с/у Комисията C 480/98

Решение на европейският съд, 8/11/2001 C 143/99, Adria Wien Pipeline GmbH.

Решение на европейският съд, 17 ноември 1980 C 730/79 Philipp Morris Холандия

СС 9 „Представяне на финансовите отчети на предприятия с нестопанска дейност”, Обн. ДВ. бр.30 от 2005 г., посл. изм. и допъл. ДВ. бр.86 от 2007 г.

Търговския закон, обн. ДВ. Бр.48 от 1991, посл. изм. ДВ. Бр. 20 от 2013

указания на НАП с Изх. №53-02-98/11.04.2011 г., изх. № 96 00 330/12.06.2012 г., изх.№ 20 21 69/19.03.2012 г., изх. № 92 007/26.10.2010 г

Central and Eastern Europe statistics 2012, EVCA, an EVCA special paper edited by the EVCA Central and Eastern Europe task force, 2013

Entrepreneurship and innovation programme eip performance report, EIPC-11-2013, European commission, 2013,

Final Evaluation of the Competitiveness and Innovation Programme, Executive Summary, 2011, Centre for strategy and evaluation services, United Kingdom

Interim evaluation of the seventh framework programme, report of the expert group, European commission, 2010

Venture capital and innovation, Organisation for economic co-operation and development, OCDE /CD (96)168, Paris, 1996

World giving index 2012, A global view of giving trends, charities aid foundation, Великобритания, 2012,

World giving index 2013, A global view of giving trends, charities aid foundation, Великобритания, 2013

ИЗПОЛЗВАНИ ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ

<http://www.globalfinance.bg/company.php>, последно посещение на 24.08.2014 г.

<http://www.bstadb.org>, последно посещение на 24.08.2014 г.

<http://www.americaforbulgaria.org>, последно посещение на 24.08.2014 г.

<http://www.seaf.com>, последно посещение на 24.08.2014 г.

<http://www.karollcapital.bg/fondove-na-karol/advans-iztochna-evropa/osnovni-fakti/>, последно посещение на 24.08.2014 г.

<http://eleven.bg/bulgarian/>, последно посещение на 24.08.2014 г.

<http://launchub.com/>, последно посещение на 24.08.2014 г.

<http://neveq.com/home.html>, последно посещение на 24.08.2014 г.

http://www.capital.bg/biznes/predpriemach/2014/07/18/2346344_na_krilete_na_lufthansa/, последно посещение на 24.08.2014 г.

http://www.capital.bg/biznes/finansi/2014/04/02/2274066_parite_po_jeremie_zaemite_sa_na_privurshvane_no_idvat/, последно посещение на 24.08.2014 г., и

http://www.capital.bg/biznes/predpriemach/2014/01/06/2214824_launchub_investira_v_devet_novi_kompanii/, последно посещение на 24.08.2014 г.

http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2013/07/29/2112756_investiraneto_moje_da_zapochne_sega/, последно посещение на 24.08.2014 г.

<http://www.bgregio.eu/op-regionalno-razvitiie>, последно посещение на 04.06.2014 г.;

По-подробно виж: <http://www.opcompetitiveness.bg>, последно посещение на 04.06.2014 г.

http://ophrd.government.bg/view_doc.php/2914, последно посещение на 04.06.2014 г.

http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/n26104_bg.htm, последно посещение на 15.05.2014 г.

http://www.capital.bg/biznes/kompanii/2014/08/06/2357363_nacionalniiat_inovacionen_fond_odobri_52_predlojeniaa/, последно посещение на 17.08.2014 г.

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ НА ФОНДАЦИИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Резюме

В съвременната глобална и динамично променяща се икономическа среда информацията, знанието и иновациите са основни движещи сили на общественото развитие. В резултат, голяма част от промените на политическо, икономическо и обществено равнище са следствие от създаването и функционирането на ново знание. В икономически развитите страни неправителственият сектор подпомага и дори изцяло замества ролята на правителството при доставката на иновативни стоки и услуги за населението, както и при стимулиране на иновационната активност на ниво бизнес организации. В България функциите, които изпълняват организациите с нестопанска цел са многообразни и постоянно променящи се, като приоритетно са все по-често насочени към създаване на ново познание.

Целта на настоящата разработка е да се направи сравнителен анализ между основните източници за финансиране на научноизследователската дейност на организациите с нестопанска цел. Основният акцент е насочен към изследване на възможностите, които отделните финансови инструменти предлагат на неправителствените организации, за ресурсно осигуряване на проекти и дейности с иновационен характер.

Ключови думи: иновации, фондации, източници на финансиране, успеваемост

FUNDING OPTIONS FOR RESEARCH AND DEVELOPMENT ACTIVITIES ON FOUNDATION IN BULGARIA

Abstract

In today's global and dynamically changing economic environment, information, knowledge and innovation are key factors of the social development. As a result, many of the changes in the political, economic and social level are results of the creation and operation of new knowledge. In economically developed countries NGO sector supports and even completely replaces the role of government in the provision of innovative products and services for the population. In Bulgaria, the functions performed by the non-profit organizations are diverse and constantly changing. Nowadays the main priority of the non-profit sector is aimed at creating new knowledge.

The purpose of this paper is to make a comparative analysis of the main sources of funding for research and development activities in non-profit organizations. The main focus is to explore the possibilities that some of the financial instruments offers to the non-governmental organizations for funding innovative projects and activities.

Key words: innovation, foundations, funding sources, success